

Co wolno władcy? – Niccolò Machiavelli, *Książę* i Jan Kochanowski, *Pieśń XIV*

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Niccolò Machiavelli, *Książę*, tłum. Antoni Sozański, Warszawa 1978, s. 32.
- Źródło: Niccolò Machiavelli, *Książę*, tłum. Antoni Sozański, Warszawa 1978, s. 4.
- Źródło: Jacek Bartyzel, *Myśl polityczna Machiavellego*, dostępny w internecie: <http://www.legitymizm.org/ebp-machiawelizm>.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń XIV*, [w:] tegoż, *Dzieła zebrane*, t. II, Warszawa 1959, s. 19.
- Źródło: Jan Czerniecki, *Obywatel Jan Kochanowski*, „Teologia Polityczna co Tydzień” 2019, nr 32 (176), s. 47.
- Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń XIV*, [w:] tegoż, *Dzieła zebrane*, t. II, Warszawa 1959, s. 19.
- Źródło: Niccolò Machiavelli, *Książę*, tłum. Czesław Nanke, Kęty 2020, s. 15–17.

A close-up photograph of a highly ornate, golden crown or tiara. The crown features intricate carvings of leaves, flowers, and a central medallion. The interior of the crown is lined with a rich red velvet material. The background is dark, making the golden details stand out.

Co wolno władcy? – Niccolò Machiavelli, *Książę* i Jan Kochanowski, *Pieśń XIV*

Źródło: licencja: CC 0 1.0.

Jak skutecznie rządzić? – to pytanie zadawane przez przedstawicieli władzy w każdej epoce i pod każdą szerokością geograficzną. „Lepiej jest działać i pokutować, niż nie działać i żałować” – odpowiada w swoim *Księżu* Niccolò Machiavelli. Ta niewielkich rozmiarów książeczka zajmuje wyjątkowe miejsce w historii myśli politycznej i także dziś budzi gorące dyskusje. Zdrada, spisek, kłamstwo, manipulacja, a nawet morderstwo powinny, zdaniem autora, znajdować się w podstawowym repertuarze działań sprawnego władcy. Innego zdania jest Jan Kochanowski, który w swojej *Pieśni XIV* stwierdza: „Przełożonych występki miasta zgubiły, / I szerokie do gruntu carstwa zniszczyły”, zalecając władcom roztropność, umiar i uczciwość.

Twoje cele

- Poznasz okoliczności powstania *Pieśni XIV* Jana Kochanowskiego oraz *Księcia* Niccolò Machiavellego.
- Określisz, w jaki sposób Kochanowski i Machiavelli postrzegali kwestie związane ze sprawowaniem władzy w państwie oraz [prerogatywami](#) władców.
- Przeanalizujesz fragmenty *Odprawy posłów greckich* Jana Kochanowskiego oraz fragmenty *Księcia* Machiavellego, zwracając uwagę na podobieństwa i różnice w sposobie definiowania celów i powinności władców.

Przeczytaj

W dobie renesansu kwestie związane z istnieniem i funkcjonowaniem państwa były szeroko dyskutowane. Miało to związek z przeobrażeniami zachodzącymi w feudalnej Europie: upadkiem autorytetu Kościoła i indywidualnymi ambicjami poszczególnych narodów. Pojawiła się nowoczesna myśl polityczna. Pisarze, reformatorzy, filozofowie prezentowali utopijne wizje „krain szczęśliwych”, podejmowali problemy dotyczące związku polityki z moralnością, analizowali procesy polityczne, trafnie opisywali mechanizmy władzy. Do tekstów tego rodzaju zaliczają się: *Pieśń XIV* Jana Kochanowskiego i *Księżę* Niccolò Machiavellego.

Zarówno Niccolò Machiavelli (1469–1527), jak i Jan Kochanowski (1530–1584) zetknęli się z wielką polityką. Polski poeta rozpoczął służbę dworską po trwającym piętnaście lat okresie studiów i podróży. Związał się z biskupem [Filipem Padniewskim](#), a następnie z podkanclerzym [Piotrem Myszkowskim](#), dzięki któremu znalazł zatrudnienie w kancelarii królewskiej. Choć poeta ostatecznie nie zrobił wielkiej kariery politycznej, poznał zasady funkcjonowania dworu i do końca życia był zainteresowany kwestiami dotyczącymi zarządzania państwem.

Pochodzący z Florencji Niccolò Machiavelli był gorącym zwolennikiem [republikanizmu](#), współpracownikiem słynnego wówczas kaznodziei [Girolamo Savonaroli](#). W kancelarii Republiki Florenckiej odpowiadał za sprawy wojny i administracji. W roku 1512, po upadku republiki we Florencji i powrocie do władzy rodu Medyceuszy Machiavelli popadł w niełaskę, został skazany na [banicję](#). To właśnie wtedy, przebywając w rodzinnej posiadłości, poświęcił się pisaniu traktatów politycznych.

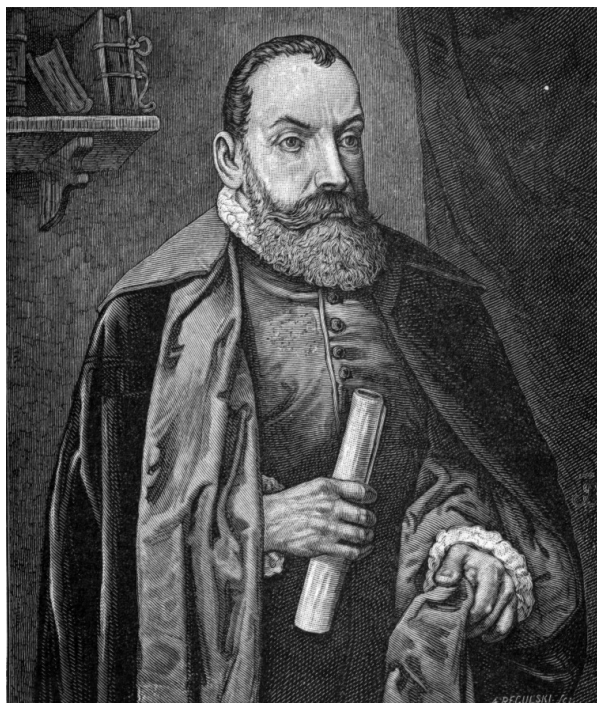
Pieśń XIV Kochanowskiego pierwotnie znalazła się w *Odprawie posłów greckich*, a po śmierci pisarza została włączona do zbioru *Pieśni księgi dwoje*.

Pracę nad *Odprawą posłów greckich* Jan Kochanowski rozpoczął prawdopodobnie jeszcze w czasie pobytu na dworze królewskim. W jednym z listów adresowanych do [podkanclerzego koronnego Jana Zamojskiego](#) poeta zwierza się adresatowi, że tragedia „zostać miała molom na pokarm albo na [trąbki do apteki](#)”. Ostatecznie utwór Kochanowskiego został wystawiony na scenie w 1578 roku, uświetniając uroczystość

Santi di Tito, *Niccolò Machiavelli*, XVI w.
Źródło: domena publiczna.

zaślubin Jana Zamojskiego i Krystyny Radziwiłłówny. Było to wydarzenie bezprecedensowe w ówczesnej Rzeczypospolitej – jeden z najważniejszych dostojników państwowych, katolik związał się z pochodzącą z Litwy kalwinką, której ojciec był zagorzałym przeciwnikiem [unii lubelskiej](#). Przedstawienie oglądała także obecna na uroczystości para królewska: Stefan Batory i Anna Jagiellonka oraz wszyscy dostojnicy państwowi.

Portret Jana Kochanowskiego, drzeworyt Aleksandra Regulskiego według rysunku Józefa Buchbindera, 1884
Źródło: Rysunek; domena publiczna.

Umieszczenie akcji dramatu w starożytnej Grecji to tylko kostium historyczny. Pisarz był przejęty ówczesną sytuacją Rzeczypospolitej – powtarzającymi się najazdami tatarskimi, zrywaniem sejmików, niepewnością w czasie ostatnich lat rządów Zygmunta Augusta i mającym miejsce po jego śmierci bezkrólewem. Jednak siła *Odprawy posłów greckich* tkwi w jej uniwersalności – analizie związków pomiędzy polityką i moralnością oraz konsekwencji decyzji podejmowanych przez rządzących. Kochanowski dowodzi, że oddanie władzy w ręce [demagogów](#) i [populistów](#) zawsze przynosi zgubne skutki. Píše w *Pieśni XIV*:

Jan Kochanowski

Pieśń XIV

Wy, którzy pospolitą rzeczą władacie,
A ludzką sprawiedliwość w ręku trzymacie,
Wy, mówię, którym, ludzi paść poruczono
I zwierzchności nad stadem bożym powierzono:

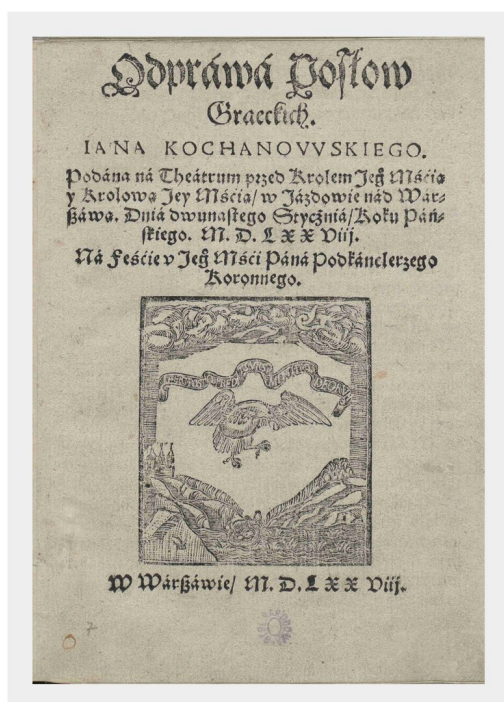
Mieście to przed oczyma zawżdy swojemi,
Żeście miejsce zasiedli boże na ziemi,
Z którego macie nie tak swe własne rzeczy
Jako wszytek ludzki mieć rodzaj na pieczy.

A wam więc nad mniejszymi zwierzchność jest dana,
Ale i sami macie nad sobą pana,
Któremu kiedykolwiek z spraw swych uczynić
Poczet macie; trudnoż tam krzywemu wynić.

Nie bierze ten pan darów ani się pyta,
Jesli kto chłop czyli się grofem poczyta;
W siermiedze li go widzi, w złotych li głowach,
Jesli namniej przewinił, być mu w okowach.

Więc ja podobno z mniejszym niebezpieczeństwem
Grzeszę, bo sam się tracę swym wszeteczeństwem;
Przełożonych występki miasta zgubiły
I szerokie do gruntu carstwa zniszczyły.

Źródło: Jan Kochanowski, *Pieśń XIV*, [w:] tegoż, *Dzieła zebrane*, t. II, Warszawa 1959, s. 19.

Po lewej: *Odprawa posłów greckich* Jana Kochanowskiego, strona tytułowa wydania z 1578. Po prawej: *Książę* Niccolò Machiavellego, strona tytułowa wydania z 1550.

Źródło: domena publiczna.

Niccolò Machiavelli pisanie *Księcia* [wł. *Il Principe*] ukończył w 1513 roku. Utwór prezentujący wzór doskonałego władcy, dla którego głównym kryterium oceny działań politycznych ma być nie etyka, lecz skuteczność, zadedykował [Wawrzyńcowi Medyceuszowi](#), którego względy chciał odzyskać. We wstępie swojego dzieła Machiavelli napisał:

((Niccolò Machiavelli

Książę

Tego dzieła nie ubrałem i nie zapełniłem górnymi wyrażeniami ani szumnymi i kwiecistymi słowami, ani żadną inną ponętą lub ozdobą

zewnątrzną, jakimi pisarze zwyczajnie zdobią swe utwory, bo chciałem, by niczym zgoła nie było upiększone i by wyłącznie prawdziwość treści, tudzież waga przedmiotu czyniły je miłym.

Źródło: Niccolò Machiavelli, *Książę*, tłum. Antoni Sozański, Warszawa 1978, s. 4.

Słownik

aksjomat

(gr. *axiōma* < *axiōō* – cenię wysoko, przyjmuję za wiarygodne, wierzę) – twierdzenie przyjęte bez dowodu; pewnik, prawda oczywista

banicja

[łac. *bannitio*, *bannire* – skazać na wygnanie] – kara polegająca na wygnaniu z ojczyzny

demagog

[gr. *dēmagōgós* – przywódca ludu] – polityk, działacz głoszący hasła obliczone na łatwy efekt, poklask, schlebający masom, szafujący próżnymi obietnicami, budzący nieziszczalne nadzieje, wysuwający w imieniu mas żądania nie do spełnienia

kontemplować

[łac. *contemplatio* – przypatrywanie się, od *contemplari* – wpatrywać się, rozważać] pogrążyć się w myślach, przyglądać się czemuś w głębokim skupieniu

podkanclerzy koronny

od I połowy XIV wieku jeden z najwyższych urzędników w dawnej Polsce, wchodził w skład rady królewskiej, następnie senatu; urząd ten pełniła osoba świecka, do której najważniejszych obowiązków należało nadzorowanie polityki zagranicznej i częściowo wewnętrznej kraju

populista

[łac. *populus* – lud, gmina] – osoba popierająca lub lansująca idee i zamierzenia, przede wszystkim polityczne oraz ekonomiczne zgodne z oczekiwaniami większości społeczeństwa w celu uzyskania jego poparcia i zdobycia wpływów lub władzy

republikanizm

[fr. *république* ‘republika’ od łac. *res publica* ‘rzecz publiczna'] pogląd uznający republikę na najdoskonalszą formę rządów

utilitarny

[łac. *utilitas* – użyteczność, korzyść, dobro, od *utilis* – użyteczny] – mający na celu korzyść praktyczną, wygodę bądź względy materialne; mający zastosowanie praktyczne

Polecenie 1

Wysłuchaj audiobooka dotyczącego *Pieśni XIV* Jana Kochanowskiego oraz *Księcia* Niccolò Machiavellego. Wskaż podobieństwa i różnice w sposobie postrzegania przez obu autorów powinności władców. Uzasadnij swoją odpowiedź, podając konkretne przykłady.

Polecenie 2

Podaj cechy, które powinien posiadać dobry władca według Jana Kochanowskiego oraz Niccolò Machiavellego. Zastanów się, z czego mogą wynikać różnice w wizjach obu autorów.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PwvD4B5Jt>

Niccolò Machiavelli był głosicielem idei realizmu politycznego, co oznaczało, że w sposób utylitarny traktował kwestie dotyczące moralności. Do problemów związanych z zarządzaniem państwem podchodził w sposób naukowo-techniczny, wykluczał tym samym myślenie utopijne. Interesowały go reguły skutecznego działania pozwalające na utrzymanie bezpieczeństwa zewnętrznego, spokoju wewnętrznego oraz odpowiedniego poziomu zamożności obywateli. Cnotę (wł. *virtù*) autor *Księcia* definiował jako zbiór określonych wartości, takich jak sprawność działania czy umiejętność szybkiego podejmowania decyzji. Idealny władca nie jest zdaniem Machiavellego „Bożym namiestnikiem”, a skutecznym politykiem, który sięga po wszelkie narzędzia, aby utrzymać władzę, gdyż jest ona wartością samą w sobie. Dobre jest to, co służy budowaniu stabilnego państwa, zła jest słabość. Jak zauważa profesor Jacek Bartyzel:

„Makiaweliańska *virtù* to rozum polityczny, panujący śmiało nad ciemnym pospółstwem oraz naginający jego narowy i fanaberie do realizacji celów służących koniecznościom politycznym; *virtù* tworzy nieodłączną parę z fortuną (losem)”.

Polityczna myśl wyrażona w *Pieśni XIV* Jana Kochanowskiego bazuje na etyce chrześcijańskiej i stroni od „brudnej” polityki. Poeta odwołuje się w utworze do podstawowych zagadnień etycznych. Władza nie może być jego zdaniem postrzegana jako przywilej, ale jako wielki obowiązek, odpowiedzialność. Podmiot liryczny zwraca się w *Pieśni XIV* w następujący sposób do „władających pospolitą rzeczą”:

„Miejcie to przed oczyma zawždy swojemi,

Żeście miejsce zasiedli boże na ziemi,

Z którego macie nie tak swe własne rzeczy

Jako wszytek ludzki mieć rodzaj na pieczy”.

Nie ma w wizji Kochanowskiego miejsca na demagogię, prywatę, hipokryzję czy niemoralność, gdyż prowadzą one do patologii społecznych, a ostatecznie – do upadku państwa. Myśl pisarza opiera się na sokratejskim przekonaniu, że człowiek jest z gruntu dobry i nie może dopuścić, aby zło przejęło władzę nad jego życiem. Kochanowski przestrzega polityków:

„Przełożonych występki miasta zgubiły

I szerokie do gruntu carstwa zniszczyły”.

Machiavelli, inaczej niż Jan z Czarnolasu, twierdzi, że „ludzie z natury są skłonni tylko do złego”, a świat wypełnia „nikczemny motłoch”. Pisarz uważa, że jeśli człowiek czyni dobro, to robi to jedynie z konieczności. Władca może albo zaprzeczać tym prostym zasadom (ale wówczas szybko utraci swoje wpływy), albo zaakceptować to, jak został urządzony świat i dostosować do tego metody działania. Rady dla księcia są proste i zdecydowane: należy za wszelką cenę zdobyć poklask tłumów, które łatwo dają się zwieść pozorom, oraz należy rządzić tak, żeby wzbudzać strach, a zarazem czynić wrażenie łagodności i pobożności:

„Powinien przeto książę bardzo nad tym czuwać [...], by temu, kto go widzi i słyszy wydawał się cały miłosierdziem, cały wiernością, cały ludzkością, cały prawością, cały religijnością. Szczególnie potrzebne jest, aby się zdawało, że się ma tę ostatnią właściwość”.

Autor *Księcia* dowodzi, że posiadanie cnót stanowi przeszkodę w skutecznym zarządzaniu państwem. Cel, jaki stawia Machiavelli, jest czysto praktyczny – należy zdobyć władzę, a następnie jej nie stracić. Natomiast Jan Kochanowski w *Pieśni XIV* odnosi się do klasycznej filozofii polityki. Jej obiektywne, nieużyteczne zadania widzi w zaprowadzaniu i utrzymywaniu ładu oraz podtrzymującej go jedności (łac. *unitas*). Jan Czerniecki uważa, że:

„Twórczość Jana Kochanowskiego w pewnej mierze układa się w obraz świata zharmonizowanego, prostego i zgodnego z pewnym rytmem natury. Widać w nim nie tylko renesansowy optymizm, ale także głębszą refleksję dotyczącą roli człowieka, mądrości, roztropności, cnoty obywatelskiej, ale także wiary w dobro wyższe, jak i Stwórcę. Na próżno tam szukać makiawelizmu i polityki rozumianej jako *techne* – to jest świat, który układany jest podług antycznych idei szczęścia. Jan Kochanowski to poeta, który bardziej kontempluje niż przeobraża, szuka, a nie zmienia, przygląda się, a nie przekształca. I wcale nie chodzi o jego bierność, lecz raczej pewną wizję świata, który raczej trzeba zestroić, niż wprowadzić w drżenie”.

Dla Jana Kochanowskiego nie istnieje zatem rozdział polityki od moralności, natomiast dla Niccolò Machiavellego jest on aksjomatem.

virtù

(wł.) ‘cnota’, ‘zaleta’, ‘skuteczność’, ‘moc’ – mistrzowska kompetencja artysty w jakiejś dziedzinie sztuki; doskonałość

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Nazwij oraz określ funkcję środka poetyckiego otwierającego *Pieśń XIV* Jana Kochanowskiego.

((Wy, którzy pospolitą rzeczą władacie,
A ludzką sprawiedliwość w rękę trzymacie,
Wy, mówię, którym, ludzi paść poruczono
I zwierzchności nad stadem bożym zwierżono

Ćwiczenie 2

Zaznacz poprawną odpowiedź. *Pieśń XIV* Jana Kochanowskiego należy do:

☐ liryki apelu.

☐ liryki inwokacyjnej.

☐ liryki maski.

☐ poezji tyrtejskiej.

Ćwiczenie 3

Wyjaśnij, do której renesansowej idei odwołuje się Jan Kochanowski w *Pieśni XIV*, tworząc poetycki portret panujących w Rzeczypospolitej. Omów funkcję tego odwołania.

Zapoznaj się z fragmentem *Księcia* Niccolò Machiavellego. Podaj wszystkie cechy dobrego władcy, które wymienia autor. Nie cytuj.

((Niccolò Machiavelli

Książę

Musicie bowiem wiedzieć, że dwa są sposoby prowadzenia walki, jeden - prawem, drugi - siłą. Pierwszy sposób jest ludzki, drugi zwierzęcy, lecz ponieważ częstokroć pierwszy nie wystarcza, wypada uciekać się do drugiego. Dlatego książę musi dobrze posługiwać się naturą zwierzęcia i człowieka. [...]

Przeto książę, zmuszony umieć się dobrze posługiwać naturą zwierząt, powinien spośród nich wziąć na wzór lwa i lisa, albowiem lew nie umie unikać sidła, a lis bronić się przed wilkami. Trzeba przeto być lisem, by wiedzieć, co to sidła, i lwem, by postrach budzić wilków. Mądry pan nie może ani nie powinien dotrzymywać wiary, jeżeli takie dotrzymywanie przynosi mu szkodę i gdy zniknęły przyczyny, które spowodowały jego przyrzeczenie. Zapewne gdyby wszyscy ludzie byli dobrzy, ten przepis nie byłby dobry, lecz ponieważ oni są nikczemni i nie dotrzymywaliby tobie wiary, więc ty także nie jesteś obowiązany im jej dotrzymywać. Nigdy nie brakło księciu przyczyn prawnych, by upiększać wiarołomstwo. Można by na to dać niezliczone przykłady nowoczesne i wykazać, ile traktatów pokojowych, ile przyrzeczeń stało się nieważnymi i próżnymi skutkami wiarołomstwa książąt, a ten wyszedł lepiej, który lepiej umiał używać natury lisa. Lecz koniecznym jest umieć dobrze tę naturę upiększać i być dobrym kłamcą i obłudnikiem. [...]

Trzeba to rozumieć, że książę, a szczególnie nowy, nie może przestrzegać tych wszystkich rzeczy, dla których uważa się ludzi za dobrych, bowiem dla utrzymania państwa musi częstokroć działać wbrew wierności, wbrew miłosierdziu, wbrew ludzkości, wbrew prawości, wbrew religii. Trzeba więc, by miał on umysł zdolny do

zwrotu, stosownie do tego, jak wiatry i zmienne koleje losu nakazują i jak rzekłem powyżej, nie powinien porzucać dobrego, gdy można, lecz umieć wejść w zło, gdy trzeba. [...]

Niech zatem książę oblicza się tak, aby zwyciężać i utrzymywać państwo, wtedy środki będą zawsze uważane za godziwe i przez każdego chwalone. Gdyż tłum pójdzie zawsze za pozorami i sądzi według wyniku, a na świecie nie ma jak tylko tłum, jeżeli tylko ta większość ma na czym się oprzeć.

Źródło: Niccolò Machiavelli, *Książę*, tłum. Czesław Nanke, Kęty 2020, s. 15–17.

Ćwiczenie 5

Na podstawie przywołanego fragmentu *Księcia* uzupełnij schemat dotyczący opisywanych przez Niccolò Machiavellego sposobów prowadzenia walki.

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Zapoznaj się ze znajdującymi się w tabeli fragmentami *Pieśni XIV* Jana Kochanowskiego. Przyporządkuj im po jednym fragmencie z *Księcia* Niccolò Machiavellego, w których autor podejmuje te same kwestie, proponując własne rozwiązanie.

<i>Pieśni XIV</i> Jan Kochanowski	<i>Książę</i> Niccolò Machiavelli
„A wam więc nad mniejszymi zwierzchność jest dana, Ale i sami macie nad sobą pana, Któremu kiedykolwiek z spraw swych uczynić Poczet macie; trudnoż tam krzywemu wynić” Źródło: Jan Kochanowski, <i>Pieśń XIV</i>, [w:] tegoż, <i>Dzieła zebrane</i>, t. II, Warszawa 1959, s. 19.	
„Wy, którzy pospolitą rzeczą władacie, A ludzką sprawiedliwość w ręku trzymacie, Wy, mówię, którym, ludzi paść poruczono I zwierzchności nad stadem bożym powierzono” Źródło: Jan Kochanowski, <i>Pieśń XIV</i>, [w:] tegoż, <i>Dzieła zebrane</i>, t. II, Warszawa 1959, s. 19.	
„Więc ja podobno z mniejszym niebezpieczeństwem Grzeszę, bo sam się tracę swym wszeteczeństwem; Przełożonych występki miasta zgubiły I szerokie do gruntu carstwa zniszczyły” Źródło: Jan Kochanowski, <i>Pieśń XIV</i>, [w:] tegoż, <i>Dzieła zebrane</i>, t. II, Warszawa 1959, s. 19.	

„Nigdy nie brakło księciu przyczyn prawnych, by upiększać wiarołomstwo. Można by na to dać niezliczone przykłady nowoczesne i wykazać, ile traktatów pokojowych, ile przyrzeczeń stało się nieważnymi i próżnymi skutkami wiarołomstwa książąt, a ten wyszedł lepiej, który lepiej umiał używać natury lisa”.

Źródło: Niccolò Machiavelli, *Książę*, tłum. Czesław Nanke, Kęty 2020, s. 15.

„Dlatego książę musi dobrze posługiwać się naturą zwierzęcia i człowieka”.

Źródło: Niccolò Machiavelli, *Książę*, tłum. Czesław Nanke, Kęty 2020, s. 15.

„Gdyż tłum pójdzie zawsze za pozorami i sądzi według wyniku, a na świecie nie ma jak tylko tłum, jeżeli tylko ta większość ma na czym się oprzeć”.

Źródło: Niccolò Machiavelli, *Książę*, tłum. Czesław Nanke, Kęty 2020, s. 17.

„Trzeba więc, by miał on umysł zdolny do zwrotu, stosownie do tego, jak wiatry i zmienne koleje losu nakazują i jak rzekłem powyżej, nie powinien porzucać dobrego, gdy można, lecz umieć wejść w zło, gdy trzeba”.

Źródło: Niccolò Machiavelli, *Książę*, tłum. Czesław Nanke, Kęty 2020, s. 17.

Ćwiczenie 7

Podaj przykład bohatera literackiego, którego postępowanie można odnieść do zasad opisanych przez Jana Kochanowskiego w *Pieśni XIV*, oraz przykład bohatera, który podąża śladem idei głoszonych w *Księciu* Niccolò Machiavellego. Podaj pozytywne i negatywne konsekwencje wyboru takiej, a nie innej drogi.

Bohater literacki, którego postępowanie można odnieść do zasad opisanych przez Jana Kochanowskiego w *Pieśni XIV*:

Bohater literacki, który podąża śladem idei głoszonych w *Księciu* Niccolò Machiavellego

Od nazwiska Machiavellego ukuto termin „makiawelizm”. *Słownik języka polskiego* podaje definicję, że jest to:

„postawa cechująca się lekceważącym stosunkiem do zasad i brakiem skrupułów w dążeniu do celu”.

Natomiast francuski pisarz Stendhal twierdził, że Machiavelli:

„pozwolił nam poznać człowieka”.

Które spojrzenie na Machiavellego jest ci bliższe? Czy uważasz, że autor *Księcia* był bezwzględny cynikiem, czy człowiekiem, który miał odwagę powiedzieć prawdę o ludzkiej naturze? Uzasadnij swoją odpowiedź.

Praca domowa

Wykonaj jedno z poniższych zadań.

1. Zapoznaj się jeszcze raz z *Pieśnią XIV* Jana Kochanowskiego. Przeredaguj ją w taki sposób, aby powstała współczesna przemowa skierowana do rządzących.
2. Żołnierze rekrutowani do elitarnej amerykańskiej jednostki Delta Force przechodzą wyczerpujące fizycznie oraz psychicznie szkolenie. Ostatni etap selekcji wymaga od rekrutów przeczytania w ciągu 18 godzin *Księcia* Niccolò Machiavellego. Zastanów się, dlaczego osoby odpowiedzialne za selekcję komandosów zdecydowały się na wybór tej lektury.

Dla nauczyciela

Autor: Marta Kulikowska

Przedmiot: Język polski

Temat: Co wolno władcy? – Niccolò Machiavelli, *Książę* i Jan Kochanowski, *Pieśń XIV*

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

1) przetwarza i hierarchizuje informacje z tekstów, np. publicystycznych, popularnonaukowych, naukowych;

2) analizuje strukturę tekstu: odczytuje jego sens, główną myśl, sposób prowadzenia wywodu oraz argumentację;

5) charakteryzuje główne prądy filozoficzne oraz określa ich wpływ na kulturę epoki;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

4) porównuje teksty kultury, uwzględniając różnorodne konteksty;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności.

Cele operacyjne. Uczeń:

- poznaje okoliczności powstania *Pieśni XIV* Jana Kochanowskiego oraz *Księcia* Niccolò Machiavellego,
- określa, w jaki sposób Kochanowski i Machiavelli postrzegali kwestie związane ze sprawowaniem władzy w państwie oraz prerogatywami władców,
- analizuje fragmenty *Odprawy posłów greckich* Jana Kochanowskiego oraz fragmenty *Księcia* Machiavellego, zwracając uwagę na podobieństwa i różnice w sposobie

definiowania celów i powinności władców.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- metoda 635.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Co wolno władcy? – Niccolò Machiavelli, *Książę* i Jan Kochanowski, *Pieśń XIV*”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Przeczytaj” i następnie rozwiązanie ćwiczenia nr 1 zawartego w sekcji „Sprawdź się”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel prosi, by uczniowie podzielili się na 6 grup (będą pracowali metodą 635). Każda z grup dostaje arkusz papieru. W ciągu 5 minut członkowie grupy powinni ustalić i zanotować 3 cechy dobrego władcy (dobrej władzy). Następnie przekazują swoją kartę grupie obok, która ma za zadanie rozwinąć propozycje poprzedników. Po upływie kolejnych 5 minut przedstawiciele grup prezentują efekty pracy; jedna osoba zapisuje na tablicy powtarzające się i/lub najważniejsze postulaty. Uczniowie decydują wspólnie, które pomysły powinny są najtrafniejsze.

2. Prowadzący informuje, że podczas lekcji uczniowie będą analizowali dwa ujęcia problemu dobrego władcy: Jana Kochanowskiego i Niccolò Machiavellego.
3. Podanie celu i tematu zajęć.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie, pracując w parach, wysłuchują audiobooka, a następnie wykonują polecenia 1 i 2 z tej sekcji. Później chętne osoby przedstawiają propozycje odpowiedzi.
2. Nauczyciel lub wskazana osoba odczytuje fragment *Księcia* Niccolò Machiavellego zamieszczony w ćw. 4 w sekcji „Sprawdź się”. Zadaje pytanie: jakie cechy dobrego władcy wymienia autor? Uczniowie odpowiadają swobodnie i notują odpowiedzi w zeszytach.
Następnie prowadzący zajęcia odtwarza piosenkę Przemysława Gintrowskiego (patrz materiały dodatkowe). Prosi, by uczniowie, słuchając, wynotowali cytaty dotyczące powinności władcy. Później uczniowie wspólnie ustalają, jakie jest przesłanie piosenki Gintrowskiego. Nauczyciel zwraca ich uwagę na zastosowaną w utworze ironię.
3. Następne ćwiczenie – 5 uczniów wykonują indywidualnie i przedstawiają propozycje odpowiedzi.
4. Uczniowie przechodzą do analizy tekstu Jana Kochanowskiego. Wykonują ćw. 6.

Faza podsumowująca:

1. W podsumowaniu lekcji można wykorzystać ćw. 8, a zwłaszcza ostatnie pytanie: Czy uważasz, że autor *Księcia* był bezwzględnym cynikiem, czy człowiekiem, który miał odwagę powiedzieć prawdę o ludzkiej naturze? Uzasadnij swoją odpowiedź.
2. Na koniec zajęć nauczyciel prosi wybranych uczniów o rozwinięcie zdania: Na dzisiejszych zajęciach dowiedziałem się..., nauczyłem się...

Praca domowa:

1. Wykonaj jedno z poniższych zadań.
 - a) Przeczytaj jeszcze raz *Pieśń XIV* Jana Kochanowskiego. Przeredaguj ją w taki sposób, aby powstała współczesna przemowa skierowana do rządzących.
 - b) Żołnierze rekrutowani do elitarnej amerykańskiej jednostki Delta Force przechodzą wyczerpujące fizycznie oraz psychicznie szkolenie. Ostatni etap selekcji wymaga od rekrutów przeczytania w ciągu 18 godzin *Księcia* Niccolò Machiavellego. Zastanów się, dlaczego osoby odpowiedzialne za selekcję komandosów zdecydowały się na wybór tej lektury.

Materiały pomocnicze:

- *Machiavelli*, sł. Jacek Czech, muz. Przemysław Gintrowski, album *Kamienie*, 1991.
- Irena Dzierzgowska, *Jak uczyć metodami aktywnymi*, Otwock 2007.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimediami z sekcji „Audiobook”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.